

Het Weeshuis

LEVEN ZONDER OUDERS

Deze lesbrief gaat over het Oostzaanse Weeshuis. Veel dorpen en steden hadden vroeger zo'n huis voor weeskinderen. Dat zijn kinderen waarvan de beide ouders overleden zijn. Vroeger stierven de mensen op veel jongere leeftijd dan in onze tijd. Als de familie de wezen niet wilde of kon verzorgen, dan stak de gemeente en/of de kerk de helpende hand toe.

Het grote, witte gebouw aan het Zuideinde 36 was het Weeshuis van Oostzaan. Op de frontgevel, dat is de voorkant, staat het Romeinse getal MDCLXXXV (1695). In dat jaar kwam de bouw van het grote huis klaar en werd het een buitenhuis van een zeer rijke dame. Pas in het jaar 1774 is het gebouw als weeshuis in gebruik genomen. Het bijgebouw aan de noordzijde is gebouwd in 1713. Waarom en waarvoor men dit gebouwtje heeft gebouwd is niet bekend. Boven de deur staan twee beeldjes. Zij stellen een weesjongen en een weesmeisje in de weeskleren van ons dorp voor. Tussen hen staat het Wapen van Oostzaan. Het meisje houdt een blad papier in haar hand en daar staat op geschreven: "Wij vertrekken met dankbaarheid". Het weeshuis is tot 1998 eigendom geweest van de Nederlandse Hervormde

Kerk. In dat jaar werd het kolossale gebouw door een particulier gekocht en deze heeft er een prachtig woonhuis van laten maken.

Indeling van het gebouw

Op de begane grond bevonden zich de hal en vier kamers. Een kamer was voor de regenten, de mannelijke bestuurders en een kamer voor de vrouwelijke bestuurders, de regentesen. Verder waren er twee slaapkamers. Op de eerste etage hadden de wezen hun slaapzaal. In 1933 werd door een verbouwing in het bijgebouw vijf kamertjes voor de weeskinderen gemaakt. In 1943 vertrokken de laatste wezen en werden die kamertjes verhuurd aan particulieren. Die particulieren waren meestal alleenstaanden die een kleine woonruimte zochten. Zij woonden op zichzelf, maar gebruikten samen de keuken en de badkamer. Verder heeft het grote gebouw nog een grote zolder en een unieke, drijvende kelder van 2.15 meter hoogte. Die kelder staat dus niet op heipalen. Daar bevinden zich nog een aantal zeer bijzondere Delftsblauwe tegeltjes met allerlei landschapsafbeeldingen. De zolder heeft slechts één raam. Dit raam is echter heel bijzonder. Het is namelijk rond van vorm en kan kantelen. Vroeger gebruikte men de kelder voor de opslag van groenten, aardappelen en fruit. Ook werden er de steenkolen bewaard, die gebruikt werden voor het stoken van het fornuis en de kachels.

Het Weeshuis aan het Zuideinde in Oostzaan (1922).

Foto Collectie J. Niemenhuizen- van 't Hof

Het bestuur

Het weeshuis werd bestuurd door vijf regenten en vier regentessen, die allemaal lid moesten zijn van de Hervormde Kerk. Hun vergaderkamers kun je nog zien. Als je voor het gebouw staat, dan was geheel links de kamer van de regenten en geheel rechts de kamer van de regentessen. De mannen werden voor een periode van vijf jaar en de vrouwen werden voor vier jaren benoemd. Herbenoeming was mogelijk. De regenten vergaderden eenmaal in de 14 dagen op zaterdagavond, de regentessen minstens zesmaal per jaar op een dinsdagmiddag. In de maand april kwam het voltallige bestuur bij elkaar *'teneinde met elkander de belangen van 't Gesticht en de verpleegden te bespreken'*. De hoofdtaak van het bestuur was de opvoeding en verzorging van de aan hen toevertrouwde wezen. Wat er besproken werd tijdens de bijeenkomsten werd keurig opgeschreven in notulenboeken, terwijl de correspondentie werd bewaard in zogenoemde brievenboeken.

De weesvader en de weesmoeder

De regenten waren de bestuurders, maar de weesvader en weesmoeder waren de pleegouders. De weeskinderen waren verplicht hen vader en moeder te noemen. Na de Tweede Wereldoorlog (1940-1945), toen er geen wezen meer in het huis waren en dus ook geen pleegouders, heeft het gebouw dienst gedaan als een gemeenschapscentrum. Er was altijd erg veel onderhoud te doen voor het beheerdersechtpaar. Zij woonden in het huis en moesten er namens de kerk voor zorgen dat het huis goed onderhouden werd. Ook regelden zij de verhuur van het bijgebouw. Daar waren de vijf kamertjes in 1971 uitgebroken, zodat er een grote ruimte voor bijvoorbeeld verenigingsactiviteiten was ontstaan. Een rondje ramenlappen betekende voor de beheerders wel 381 ruitjes schoonmaken. De huidige eigenaar zal dit werk wel door glazenwasser laten doen.

De weeskinderen

Tenslotte vertel ik jullie iets over de weeskinderen. Weeskinderen werden alleen toegelaten als zij jonger dan 16 jaar waren en in Oostzaan geboren waren. Zij moesten het weeshuis verlaten wanneer de leeftijd van 21 jaar werd bereikt. In 1860 woonden er 25 kinderen in het huis. Daarna zijn er nooit zoveel meer geweest. Na 1890 kwam hun aantal niet boven de tien uit. In 1930 waren er zelfs helemaal geen wezen meer in het weeshuis. De meisjes oefenden in handwerken en huishoudelijke bezigheden om *'aldus zooveel mogelijk tot bekwame en geschikte linnen- en wollennaaiers of dienstboden te worden opgeleid'*. De weesjongens werden bij *'geschikte werkbazen'* gebracht om *'nuttige ambachten en handwerken aan te leeren'*. Elke zaterdagavond moesten de wezen zich goed wassen. Dit gebeurde in een

schuur achter op het erf in een bak met warm water. Als een wees iets stouts gedaan had moest je op het matje komen. Je moest dan beloven dat je nooit meer stout zou zijn. Als straf moest je bijvoorbeeld 14 dagen de aardappels schillen. Het dagelijkse leven was een sleur. Naast school, werken en verplicht naar de kerk gaan, was er verder niet veel. Feestdagen werden bijna nooit gevierd en maar heel af en toe mocht een wees een keer op bezoek naar familie. Het bekendste weeskind is zonder twijfel David Teer geweest. Hij werd op 7 mei 1867 geboren en als vijfjarig weesjongetje opgenomen in het huis. Hij mocht bij wijze van uitzondering op 23-jarige leeftijd het weeshuis verlaten. Daarna werd hij gemeenteambtenaar en op 2 maart 1905 officieel tot burgemeester van Oostzaan benoemd. Op 27 februari 1947 overleed David Teer op 79-jarige leeftijd. Hij ligt begraven op het kerkhof achter de Grote Kerk in Oostzaan. Misschien vind je het wel interessant om zijn graf eens op te zoeken.

Foto linksboven:

Collectie G. Vleeshakker – Prins.

Foto rechtsboven:

Rob de Neve (2003)

Foto linksonder:

Burgemeester David Teer (1930)

Foto Collectie Oudheidkamer Oostzaan

Deze lesbrieff is een uitgave van:

**De Stichting
Oudheidkamer Oostzaan**

Leliestraat 1

1511 ES Oostzaan

tel. 075 - 614 1532

www.oudheidkameroostzaan.nl

teksten: Jan Velthuis

© 2005